

ΘΟΔΩΡΗΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Τα δάκρυα των αγγέλων

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ε Π Π Η Ν Ι Κ Η Π Ο Φ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Τα δάκρυα των αγγέλων**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: **Θοδωρής Παπαθεοδώρου**
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: **Άννα Μαραντή**
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: **Ηλίας Μασούρης**
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: **Ελένη Σταυροπούλου**
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: **Eric Vega**
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: **Α. & Φ. Δεληγιάννης Ο.Ε.**
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: **Ηλιόπουλος Θ. – Ροδόπουλος Π. Ο.Ε.**

© **Θοδωρής Παπαθεοδώρου**, 2011
© **ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.**, Αθήνα 2011
© **Φωτογραφίας εξωφύλλου: iStockphoto**

Πρώτη έκδοση: **Απρίλιος 2011**, 10.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-453-896-6

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοΐου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομιχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΘΟΔΩΡΗΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Τα δάκρυα των αγγέλων

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ
ΤΟΥ ΘΟΔΩΡΗ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ενηλίκων

- Το αστρολούλουδο του Βοσπόρου* (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2004)
Οι επτά ουρανοί της ευτυχίας (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2006)
Μάγισσες φέρτε βότανα (Εκδ. ΛΙΒΑΝΗ, 2006)
Με λένε Μαίρη κι είμαι καλά... (Εκδ. ΛΙΒΑΝΗ, 2007)
Σαν ταξιδιάρικα πουλιά (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2008)
Πιο πέρα κι απ' τα σύννεφα (Εκδ. ΛΙΒΑΝΗ, 2008)
Οι κόρες της λησμονιάς (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2009)
Οι μάνες της άδειας αγκαλιάς (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2010)

Για παιδιά

- Τα κουλουβάχατα της Ιστορίας: Η χαμένη σφραγίδα του αυτοκράτορα Ιουστινιανού* (Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2007)
Ο μικρούλης Αϊ-Βασίλης τα έβλεπε όλα άσπρα...
(Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2005)
Ο μικρούλης Αϊ-Βασίλης έχασε την Άλφα-Βήτα...
(Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2005)

Στον πατέρα μου Θάνο

*Και σε όλα τα παιδιά του Εμφυλίου.
Σε όσα κατάφεραν ν' αναστηθούν με τα ελάχιστα
και σ' όσα έσβησαν σαν τα λιανά κεριά στον άνεμο.*

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

Μυριόφυλλο Καστοριάς

Αγγέλα Στάκα: η μάνα
Λιάκος Στάκας: ο γιος της
Γιάννα Στάκα: η κόρη της
Ελενίτσα Στάκα: το στερνοπούλι της
Γιώργης Στάκας: ο άντρας της
Ηλίας Στάκας: ο πεθερός της
Βασίλαινα: η «θεία» της

Θεσσαλονίκη

Μέλπω Ελευθεριάδη: η μάνα
Φανή Ελευθεριάδη: η κόρη της
Σπύρος Ελευθεριάδης: ο άντρας της
Καπετάν Οδυσσέας: ο αδελφός της
Φίλιππος Ντερίδης: ο θείος της από τη μεριά του αντρός της

Αθήνα

Αριάδνη Κωνσταντάκη: η μάνα
Κατερίνα Κωνσταντάκη: η κόρη της
Ελευθέριος Κωνσταντάκης: ο άντρας της
Εμμανουήλ Μυρτάκης: ο αδελφός της

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντάμωση μία

Χρόνια αργότερα

Ανοίγει, η μπουκαπόρτα ανοίγει. Του πλοίου και της ψυχής μου. Σπαρταρούν τα μάτια μου από τη λαχτάρα, σαρώνουν το πλήθος, το ξεψαχνίζουν. Ό,τι απόμεινε από τον ρημαγμένο εαυτό μου το νιώθω, για πρώτη φορά εδώ και χρόνια, να σαλεύει, να ανασαίνει.

Μέχρι προχθές που έλαβα την είδηση, ένα άδειο καύκαλο ήταν το κεφάλι μου, έρημος τόπος η καρδιά μου. Χρόνια έμαθα έτσι να ζω, εξόριστη από την ίδια μου την ψυχή. Για να μην πέσω εύκολα. Για να μη με φάει το σαράκι της απελπισίας. Για να αντέξω όλα τα ίσως του κόσμου.

Αιτήσεις, γράμματα και παρακλήσεις· ικεσίες και δάκρυα· χιλιάδες πόρτες· χιλιάδες εκφωνήσεις στα ραδιόφωνα· χιλιάδες τα δελτία αγνοουμένων· ατέλειωτα τα παρηγορητικά χτυπήματα και οι εγκάρδιοι μορφασμοί των άλλων. Τι να έκαναν κι αυτοί; Τι να μου έλεγαν; Σάμπως μπορούσαν; Πρόσωπα χωρίς φωνή ήταν, χείλη δίχως μιλιά.

Χρόνια ολόκληρα αρμένιζε η ψυχή μου σ' αυτή την καραντίνα της απέραντης απουσίας. Χρόνια της μοναξιάς και της οδύνης. Σκόρπια φύλλα οι απαντοχές μου, μαζεμένα ξανά και ξανά απ' τον άνεμο της απελπισίας. Σκόρπια φύλλα και οι μάταιες κουβέντες τους απ' τον άνεμο της ανημπόριας:

«Υπομονή...»

«Κουράγιο...»

«Η ελπίδα πεθαίνει πάντα τελευταία...»

Ήταν όμως αλήθεια. Δεν πέθανα, κρατήθηκα απ' την ελπίδα. Τόσα χρόνια ζούσα μόνο για τούτη τη στιγμή. Την ιερή στιγμή που

τα βουρκωμένα μάτια μου πρωτοείδαν το βαπόρι να μπαίνει στο λιμάνι και να τη φέρνει ξανά στην αγκαλιά μου. Ένας Θεός ξέρει πώς κρατήθηκα και δε βούτηξα στη θάλασσα απ' τη λαχτάρα μου να βρεθώ μια ώρα γρηγορότερα κοντά της. Κοντά στον μόνο άνθρωπο που μου απόμεινε, που με κράτησε δεμένη στον ντόκο της ζωής· τη μονάκριβη κόρη μου.

Κοριτσάκι τόσο δα ήταν όταν μας χώρισαν. Γάλα στο στόμα της ακόμη. Ένα μπουμπούκι το κορμάκι της που δεν αξιώθηκα να το δω να ανθίζει. Δεν το χάρηκα, δεν το χόρτασα. Μόνο τ' αγκάθια· τα αγκάθια μόνο χόρτασα.

Χειμώνας βαρύς ήταν όταν την άρπαξαν άγρια μέσα από την αγκαλιά μου. Πάνε χρόνια τώρα, μα το θυμάμαι σαν να ήταν μόλις χθες. Έκλαψα, παρακάλεσα, τους ικέτεψα. Γονατιστή στα πόδια τους έπεσα. Δε με λογάριασαν. Ένας άνθρωπος σκέτος ήμουν· δίχως όπλα, δίχως εξουσία καμιά. Τι μπορούσα να κάνω; Τι μπορούσα να τους κάνω; Την άρπαξαν και χάθηκαν. Χάθηκε μαζί της ο ήλιος μου, το φως απ' την ψυχή μου, η ανάσα απ' τη ζωή μου.

Από εκείνη τη μέρα που την πήραν μακριά μου, ζούσα στον ίδιο ατελέσφορο κύκλο. Κάθε μέρα, κάθε νύχτα, κάθε ώρα και στιγμή. Κι αν χτύπησα τις ξένες πόρτες. Κι αν ζητιάνεψα από ξένους βοήθεια.

Δε μετανιώνω. Ούτε τόσο δα δε μετανιώνω.

Τώρα που κοιτάζω την μπουκαπόρτα να ανοίγει, τώρα που περμιμένω πια να ξεπροβάλει, δε λυπάμαι ούτε για ένα τόσο δα χτύπημα απ' τα χιλιάδες κούφια χτυπήματα, ούτε για μια ζητιανιά απ' τις χιλιάδες άκαρπες ζητιανιές. Σαρώθηκαν όλα από τη μνήμη μου όπως σαρώνει ο άνεμος τα χνάρια στην άμμο. Όλα τα πέτρινα χρόνια σβήστηκαν μεμιάς.

Ξαναγύρισε για μια στιγμή και πάλι ο χρόνος πίσω. Σ' εκείνη τη μέρα. Τότε. Πριν έρθουν εκείνοι. Τα βλέπω όλα σαν να συμβαίνουν μόλις σήμερα. Την κορούλα μου σκυμμένη με ανείπωτη λα-

χτάρα πάνω από μια μικρούλα καραμέλα φράουλα. Μόλις την έχει ξετυλίξει απ' το χρυσόχαρτο. Η ευωδιά της πλημμύρισε το χώρο. Ένα το χρώμα της με τα ρουμπινί χειλάκια της ακριβής μου. Τα καστανόξανθα μαλλάκια της λαμπυρίζουν. Με κοιτάζει πονηρά και χαμογελά κάτω από τα βλέφαρά της ενώ ετοιμάζεται τρισευτυχισμένη να γευτεί το σπάνιο για κείνες τις εποχές γλύκισμα.

Δεν πρόλαβε.

Η πόρτα άνοιξε και μπήκαν εκείνοι. Άπλωσαν αδιάντροπα τα χέρια τους κι έκοψαν τη χαρά. Έπιασαν την κορούλα μου απ' τα λεπτά χεράκια της και τη σήκωσαν βίαια. Την έσυραν στην εξώπορτα. Χύμηξα στο κατόπι τους ουρλιάζοντας. Μέσα σε μια στιγμή μονάχα σπάραξα, βλαστήμησα, καταράστηκα. Πότε πρόλαβα, Θεέ μου;

Άκουγα τα βήματά τους να προχωρούν. Απομακρύνονταν αγέρωχοι. Ούτε μια κουβέντα δεν είχαν γυρίσει να μου πουν, ούτε μια λέξη δε βγήκε από το στόμα τους· ούτε ένας λόγος, ούτε ένα χέρι να πιαστώ. Μια τόση δα ελπίδα να αγκιστρωθεί η έρμη η ψυχή μου.

Μια φωνούλα όλη κι όλη έμεινε στ' αυτιά μου από κείνο το πρωί, από κείνη την καταραμένη μέρα. Στοίχειωσε μέσα μου. Ήταν η φωνή της κόρης μου. Της ακριβής μου που χανόταν.

«Μάνα...» είπε μονάχα.

Ό,τι απόμεινε από εκείνη, το χρυσόχαρτο μιας καραμέλας αδειανό στο πάτωμα. Το μάζεψα αργότερα, το φύλαξα σαν άγια μνήμη. Ήταν το τελευταίο πράγμα που άγγιξαν τα δαχτυλάκια της. Η τελευταία λαχτάρα της θα ήταν και δικιά μου πια.

Το δίπλωσα προσεκτικά και το έβαλα αντάμα με τη μικρή φωτογραφία της που κουβαλάω στο μενταγιόν, το κρεμασμένο πάντα στο λαιμό μου. Τόσα χρόνια, κάθε που ήθελα να τη φέρω κοντά μου και δυσκολευόμουν, κάθε που η εικόνα της ξεθώριαζε στο θολωμένο μου μυαλό, αυτό το χρυσόχαρτο έβγαζα. Το ξετύλιγα με προσοχή και το μύριζα με ανείπωτο καημό. Κι ήταν σαν να την

έβλεπα και πάλι να με κοιτά πονηρά και να μου χαμογελά κάτω από τα βλέφαρά της. Έτσι ήθελα πάντα να τη φέρνω στο νου μου. Ευτυχισμένη. Προτού τη σύρουν εκείνοι με τη βία μακριά μου. Προτού ακούσω για τελευταία φορά τη φωνούλα της να χάνεται, να σβήνει πνιγμένη στην αφόρητη, την παιδιάστικη αγωνία της.

«Μάνα...» είπε μονάχα.

Πάνε τόσα χρόνια από τότε. Κι όμως, αυτή η τρεμουλιαστή φωνούλα, η τόση δα φλογίτσα πάντα τρεμοσβήνει μέσα μου και ξεσταίνεται την καρδιά μου. Ακόμη και τώρα που παλεύω να την ξεχωρίσω μέσα στο παρασούσουμο πλήθος που γέμισε την ανοιχτή μπουκαπόρτα του βαποριού της προσμονής. Νοσοκόμες του Ερυθρού Σταυρού με τις χοντρές μπλε κάπες κι αχθοφόροι με χαρτονένιες βαλίτσες και μπόγους στέκουν μπροστά. Πίσω τους μια ανθρωποθάλασσα που το επόμενο λεπτό ξεχύνεται και τρέχει ασυγκράτητη στην προκυμαία.

Τρέχω κι εγώ. Δεν τη βλέπω κι όμως το νιώθω, το ξέρω πως τρέχω κοντά της. Αδύνατο να σταθώ. Τρέχω μόνο γιατί ξέρω πως είναι εκεί. Κοιτώ. Δεν την αναγνωρίζω μες στο πλήθος, πέρασαν τόσα χρόνια, σίγουρα θα άλλαξε. Τι να έχει μείνει απ' την εικόνα που ήξερα; Τι να έχει μείνει από κείνο το αγαπημένο παιδιάστικο προσωπάκι;

Η φλόγα στα μάτια της μπορεί. Τα χειλάκια της τα ρουμπινί. Κι ίσως το χρώμα των μαλλιών της. Θαρρείς το βλέπω να λαμπυρίζει μπροστά στα μουσκεμένα μάτια μου. Δεν ξέρω αν γελιέμαι, αν ζω παιχνίδια του μυαλού. Μα άλλο σαν κι αυτό το λαμπύρισμα δε θυμάμαι σε όλη μου τη ζωή.

Αυτή θα είναι! Μάλλον αυτή θα είναι, σκέφτομαι καθώς βλέπω μια φιγούρα στο βάθος που κάτι ανεπαίσθητο μου θυμίζει. Ταχύνω το βήμα μου όσο βαστώ, όσο κρατούν πια τα πόδια μου. Απλώνω τα χέρια μου στο μέρος της, φτερούγες ανοιχτές να την κλείσω μέσα μου για πάντα. Αρκεί να είναι αυτή, Θεέ μου.

«Κόρη μου... παιδί μου...» φωνάζω παρακαλώντας να είναι αλήθεια τούτα τα λόγια μου.

Ένα πρώτο σημάδι γυρεύω, καθώς τρέχω και φωνάζω σαν φρενιασμένη. Για ένα σημάδι μονάχα παρακαλάω. Να γνωρίσω, να βεβαιωθώ. Για μια απάντηση που κουράστηκε η ψυχή μου να γυρεύει.

Καθώς αγκαλιάζω σφιχτά αυτή τη νεαρή γυναίκα, καθώς νιώθω το στήθος της να ανεβοκατεβαίνει λαχανιασμένο και το μάγουλό της να μ' ακουμπάει μουσκεμένο, ακούω ένα γλυκό ψίθυρο στο αυτί μου, στην καρδιά μου. Το σημάδι που γύρευα. Μια λέξη της όλη κι όλη. Την πιο γλυκιά του κόσμου.

«Μάνα...» λέει μονάχα.

Ξημερώνει...

Ξημερώνει ο Θεός τη μέρα...

ΞΧάνονται τ' άστρα του ουρανού, χάνονται τ' άστρα και στη γη. Μέρες οδύνης και νύχτες φόβου. Όχι σαν εκείνον, το φόβο του πολέμου του '40, και τον άλλον, το φόβο της πείνας και του λιμού στην Κατοχή. Όχι τέτοιος φόβος. Πιο εσωτερικός είναι τώρα ο φόβος, πιο βαθύς, πιο δύσκολος. Αμφιβολία κι αγωνία απροσμέτρητη. Μια άκαρπη αναμονή να τρώει τα σωθικά, να ροκανίζει ύπουλα την καρδιά και το μυαλό· να λιγοστεύει στάλα στάλα το λάδι στο καντήλι των ψυχών, που καρτεράνε άγρυπνα κι ασθματικά μέσα στη νύχτα μια επιστροφή που χρόνια αργεί.

Έτσι καρτεράνε τρεμοσβήνοντας οι ψυχές των ανθρώπων.

Σαν την ψυχή της Μέλπως, που συλλογιέται άγρυπνη, πάνω στο σκληρό της στρώμα, τον σκληρό κόσμο που της έμελλε να ζήσει. Στον αγώνα τής είπαν πάλι· αγώνα για άντρες, γυναίκες και παιδιά· αγώνα με το τουφέκι. Αυτό συλλογιέται. Το τουφέκι που θα κρατάει σ' αυτό τον αγώνα η κόρη της, δεκάξι χρόνων κορίτσι που δεν έζησε ποτέ της σαν παιδί, ξένοιαστα, αμέριμνα, γελαστά, φωναχτά· μονάχα φοβισμένα και μουλωχτά. Συλλογιέται πόσα χρόνια έχει να την ανταμώσει, αυτό συλλογιέται πάντα κι όλο ο λογαριασμός αυξάνει, όλο αυγαταίνει, ο αγώνας να 'ν' καλά που δεν τελειώνει ποτέ. Ούτε έντεκα δεν ήταν όταν την άφησε να φύγει από κοντά της, να πετάξει, να σωθεί, δεκάξι έφτασε τώρα το

βλαστάρι της. Παιδί την πήρε η ανάγκη μακριά της, γυναίκα σχεδόν θα τη γυρίσει πίσω η ζωή. Αν υπάρχει ακόμη ζωή, συλλογιέται φωναχτά η Μέλπω με τα μάτια ορθάνοιχτα σαν να γυρεύει μια σκιά μες στο γκρίζο της αυγής. Αν σταθεί πιο τυχερή από μένα η κορούλα μου και ζήσει μια ζωή ανθρώπινη.

Έτσι καρτεράνε τρεμοσβήνοντας οι ψυχές των ανθρώπων.

Σαν της Αγγέλας την ψυχή, που στέκει γονατισμένη κρυφά κάτω απ' το εικονοστάσι, μυστικά προσεύχεται τώρα που κοιμούνται όλοι. Δυο άντρες στην οικογένειά της, ο ένας που ερωτεύτηκε κι αγάπησε, ο άντρας της, ο άλλος που έβγαλε από τα σπλάχνα της κι ανέστησε, ο γιος της. Κι οι δυο εξαφανισμένοι μες στη λαίλαπα και την καταχνιά που σκέπασαν τον τόπο και τη ζωή της. Έτσι μυστικά από την κόρη της προσεύχεται, ευγνώμων είναι που γύρισε πίσω γερή και την αντάμωσε και την έσφιξε ξανά στην αγκαλιά της, αλλά τη φοβάται λίγο, στα μάτια της δε βλέπει πια το παιδί που μεγάλωσε, σαν μια ξένη φέρεται και μια ξένη γλώσσα μιλάει τώρα πια η Γιάννα της. Έτσι μυστικά προσεύχεται μες στο γκριζοχάραμα της αυγής η Αγγέλα. Φέρ' τους πίσω, Παναγιά μου, ψιθυρίζει με τη φωνούλα της ψυχής της, φέρε πίσω το γιο μου γερό και δυνατό, και φέρε και τον άντρα μου, τον Γιώργη μου, κοντά μου, το μόνο στήριγμα που έχω. Κουράστηκα, Παναγιά μου, λύγισα πια μονάχη να παλεύω.

Έτσι... έτσι καρτεράνε τρεμοσβήνοντας οι ψυχές των ανθρώπων.

Η ψυχή της Αριάδνης, βουβή κι αμίλητη είναι. Μήτε μιλά, μήτε προσεύχεται. Ίσα που μπορεί και αναπνέει έτσι που στέκει κρεμασμένη πάνω απ' το βάραθρο, στο μεταίχμιο στέκει, στο φρύδι της ζωής, ανάμεσα στον πάνω και στον κάτω κόσμο, θαρρείς και δεν μπορεί να αποφασίσει ποιον να διαλέξει. Τον έζησε τον πάνω και χειρότερος από τον κάτω της φάνηκε, ίσως στον κάτω βρει λίγη παρηγοριά κι ανταμώσει τους αγαπημένους της. Ο Λευτέρης της, ο άντρας της, εκεί είναι από πολύ καιρό τώρα, πάνε τέσσερα χρό-

νια που κατέβηκε τη μεγάλη σκάλα της λησμονιάς και τον έχασε. Ίσως κι η κόρη της, το μόνο που την κρατούσε ζωντανή, ίσως κι η Κατερινούλα της εκεί να βρίσκεται και να την περιμένουν κι οι δυο μαζί· εκεί, το δίχως άλλο εκεί είναι η θέση της, δίπλα στους ανθρώπους που αγαπάει, εκεί και πουθενά αλλού. Να, σ' αυτά γαντζώνεται ασυνείδητα η ψυχή της Αριάδνης, αυτά είχε σκεφτεί κι εκείνο το βράδυ που πήρε με τις χούφτες τα χάπια, φωνές άκουγε, αγαπημένες φωνές να την καλούν να πάει κοντά τους. Εκεί είναι η θέση μου, είχε σκεφτεί τότε, εκεί μαζί τους και πουθενά αλλού. Μόνο μαζί τους. Αν μας χώρισε αυτός ο κόσμος... συγχώρεσέ με, Θεέ μου... ας μας ενώσει ο άλλος.

Ξημερώνει ο Θεός τη μέρα...

Φωτίζονται τα πρόσωπα των ανθρώπων, φωτίζονται τα πρόσωπα των παιδιών, τα γρατζουνισμένα χέρια των αγοριών, οι άγουρες καμπύλες των κοριτσιών. Φωτίζονται σιγά σιγά τα πρόσωπα της Γιάννας, της Φανής, της Κατερίνας, της κάθε Κατερίνας που κοιμάται μόνη κι ορφανή κι ονειρεύεται μαμάδες κι αγκαλιές, και χάδια και χαμόγελα και σπίτι και θαλπωρή.

Ξημερώνει ο Θεός τη μέρα...

Φωτίζονται τα πρόσωπα των ανθρώπων, τα αργασμένα ετούτων των σκληρών καιρών. Παλεύουν για μια στάλα αχτίδα μες στα μισόκλειστα μάτια τους, για μια γουλιά νερό να γλυκάνουν τα πικρά τους χείλη. Μια ανάσα. Αυτό γυρεύουν, αυτό μονάχα. Μια μικρούλα πνοή μες στο ξεψυχισμένο, στο αποκαμωμένο στήθος τους. Μ' αυτό το όνειρο πέφτουν κάθε δύσκολο βράδυ να ξεκουράσουν μια στάλα την ψυχή τους, μ' αυτό κάθε αυγή ν' ανταμώσουν τον ήλιο που χρόνια χάθηκε από μέσα τους. Μια μικρή να πάρουν, μια τόσο δα μικρή ανάσα. Ψωμί τη λένε; Χαρά; Ειρήνη; Ελπίδα μήπως;

Ξημερώνει ο Θεός τη μέρα...

Φωτίζονται πια τα πρόσωπα των ανθρώπων, τα σκαμμένα χέρια των αντρών, τα θλιμμένα μάτια των γυναικών. Μάνες που δεν έχουν να φυλάξουν κανένα βλαστάρι στις ανοιχτές φτερούγες τους, μόνο να στέκουν και να καρτεράνε μπορούν, να ελπίζουν και να προσεύχονται στον Θεό, στο Κόμμα, στον άνθρωπο· όπου. Μάνες καλαμιές, λόγια να ψελλίζουν μόνες μες στα βουβαμένα σπιτικά τους, λόγια για να ακούν οι ίδιες και να μην παραλογιστούν. Σκέψεις της ελπίδας, μυστικές προσευχές, τραγούδια στο φεγγάρι, στο σύννεφο και στη βροχή.

Ξημερώνει ο Θεός τη μέρα...

Μα όχι για όλους.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Νυχτώνει...

Το καλοκαίρι του 1948

Αριάδνη

Περπατούσε, περπατούσε σε ένα μονοπάτι μέσα στο δάσος. Ήταν ολομόναχη, ο καιρός βαρύς, χειμώνας κι ομίχλη, μια παγωμένη αχλή σκέπαζε τον τόπο και ταξίδευε ανάμεσα στα δέντρα, τα γυμνά, τα χωρίς φυλλωσιές δέντρα. Ήταν ντυμένη με τα ρούχα που φορούσε κι εκείνη την αποτρόπαιη μέρα, το Δεκέμβρη του '44, την επομένη των Χριστουγέννων, τη μέρα που τις είχαν πάρει οι αντάρτες με τη βία από το σπίτι. Η Κατερινούλα της, ντυμένη σαν κρεμμύδι, με το παλτουδάκι της να της πέφτει μέχρι τα λιανά της γόνατα, κι η ίδια με την τριμμένη, σκισμένη, λερωμένη με αίματα φαντάρων χλαίνη του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.

Μ' αυτή την τριμμένη χλαίνη γυρνάει ακόμη. Στα πόδια της τα ίδια ξεχαρβαλωμένα άρβυλα, γεμάτα λάσπη, μουσκεμένα, χρόνια τώρα. Βάδιζε μ' αυτά τα άρβυλα, δεν ήξερε πόσες μέρες, πόσους μήνες βάδιζε κι έψαχνε. Βολόδερνε ολομόναχη στο δάσος ψάχνοντας, δρόμους έπαιρνε, δρόμους άφηνε, ρουμάνια και λαγκαδιές απάτητες, απλώματα και ισκιώματα βαθιά. Το μονοπάτι που βάδιζε ανηφορικό ήταν, ανηφορικό και ίσιο και το δάσος ήσυχο, σαν κρυσταλλιασμένο, σαν άψυχο μες στην παγωνιά. Μόνο τα σερνάμενα βήματά της άκουγε, μόνο αυτά και το αγκομαχητό της ανάσας της που έβγαине τολύπες τολύπες από το στόμα της. Μπροστά κοιτούσε, αυτό το μονοπάτι το χωρίς τέλος, το χωρίς στρο-

φές, που όλο ανέβαινε κι ανέβαινε και χανόταν μες στην ομίχλη.

Στην ομίχλη που αναδεύτηκε ξαφνικά, που έδειξε να χάνει την γκρίζα της ομοιομορφία, για μια στιγμή ν' ανοίγει, σάμπως κάποιος να την τάραξε, σαν να φύσηξε αεράκι πάνω απ' τον ουρανό.

«Μαμά...»

Έτσι, μετά το ομοιόχρωμο κι αδιαπέραστο σκηνικό, έσπασε κι η σιωπή, με μια φωνούλα που έβγαине από στόμα κοριτσιίστικο.

«Μαμά μου...»

Ήταν η μικρούλα της. Από το πουθενά εμφανίστηκε και πρόβαλε ξαφνικά στο φως, γεμίζοντας με φως και τα δικά της μάτια που είχαν πνιγεί τόσο καιρό να την ψάχνουν μες στο γκρίζο της ομίχλης.

«Ψυχούλα μου...»

Τα άρβυλά της γλιστρούσαν, δεν τη βοηθούσαν.

«Κατερίνα μου...»

Τα πόδια της την πρόδιδαν, τώρα που ήταν να τρέξει, την πρόδιδαν φριχτά.

«Καρτέρα με, παιδί μου, έρχομαι».

Όχι, δεν καρτέρεσε. Ξάφνου, σήκωσε το χεράκι της σαν να την αποχαιρετούσε. Δε γελούσε το προσωπάκι της, σοβαρό ήταν, πολύ σοβαρό και θλιμμένο, τόση διαφορά που έκανε με το λευκό φορεματάκι και τα λουλούδια στο κεφάλι της.

«Γεια σου, μαμά μου...»

Σαν να απομακρυνόταν τώρα έδειχνε η Κατερινούλα της, σαν να έφευγε ξανά. Η Αριάδνη, πεσμένη στις λάσπες, ανήμπορη, την έβλεπε να φεύγει, να χάνεται στο βάθος του μονοπατιού.

«Κοριτσάκι μου...»

Τι άλλο να πει η Αριάδνη, δεν είχε τι άλλο. Μόνο έκλαιγε όπως την έβλεπε, έκλαιγε και σπαρταρούσε εκεί, πεσμένη στα χώματα.

«Φεύγω, μαμά... Μην κλάψεις... Φεύγω...»

«Όχι! Όχι, πάλι!»

Μέρες και νύχτες η ίδια σκηνή. Κάθε φορά που έκλεινε τα μάτια της, κάθε φορά που λίγο ξαπόσταινε το ταραγμένο της μυαλό, καθώς βυθιζόταν στον ύπνο, χαννωμένο απ' την κούραση, κάθε φορά η ίδια εικόνα, το ίδιο όνειρο που γοργά γινόταν εφιάλτης και της μάγκωνε την ψυχή, την κατάπινε, τη στράγγιζε ολόκληρη.

Απελπισία.

Αυτό δεν ήταν όνειρο, ούτε εφιάλτης ήταν. Δυστυχώς. Ήταν απελπισία· απόλυτη, βαθιά απελπισία.

Πάνε τριάμισι χρόνια που είναι μονάχη η Αριάδνη, ολομόναχη, χωρίς τον αγαπημένο άντρα της, χωρίς τη μονάκριβη κόρη της.

Πάνε τριάμισι χρόνια, δεκάδες οι μήνες, εκατοντάδες οι μέρες, χιλιάδες τα λεπτά, εκατομμύρια τα δευτερόλεπτα· μετρημένα, χτυπημένα ένα ένα σαν βελόνι στην καρδιά της.

«Αριάδνη;»

Κάθε χτύπος σαν καμπάνα θλιβερή μες στο σφιγμένο στήθος της.

«Συνήλθες;»

Κάθε χτύπος κι ένα βήμα πιο κοντά στην οριστική απώλεια.

«Αδελφούλα μου;»

Κάθε χτύπος κι ένας μικρός θάνατος.

«Είσαι καλά;»

Το χέρι του Μανώλη ακούμπησε παρηγορητικά πάνω στο μουσκεμένο από ιδρώτα κεφάλι της αδελφής του και το χάιδεψε τρυφερά. Τότε μόνο συνήλθε η Αριάδνη. Τα λόγια τι να της κάνουν; Τα αυτιά της είχαν μπουκώσει από λόγια.

Στράφηκε και κοίταξε τον αδελφό της με μάτια γουρλωμένα από τον τρόμο που δεν έλεγε να την αφήσει. Λαχανιασμένη η ανάσα της, το στήθος της ακόμη παλλόταν άρρυθμο, ανάστατο, ταραγμένο.

«Ναι...» ψέλλισε κι έγειρε αποκαμωμένη πίσω στο μουσκίδι που 'χε για μαξιλάρι. «Καλά είμαι...»

«Θα περάσουν οι γιατροί σε λίγο να σε δουν, πρέπει να ετοιμαστείς».

«Οι γιατροί...» επανέλαβε αποκαμωμένη. «Τι να πουν κι οι γιατροί; Τι μπορούν να μου κάνουν;»

«Να σε σώσουν, αυτό μπορούν», είπε απότομα ο αδελφός της που είχε πλαντάξει η ψυχή του να τη βλέπει να ακροβατεί στο μεταίχμιο της ζωής και του θανάτου.

Πολλές φορές είχε τρομάξει το μάτι του Μανώλη. Κάποιες, όταν την είχε δει να σέρνεται στα πεζοδρόμια με τους αφρούς στο στόμα και τις κόρες γυρισμένες, ένα άσπρο ολόκληρο το μάτι της, ένα άσπρο των ψυχιατρείων, ένα άσπρο που θύμιζε παιδικό φέρετρο. Κάποιες άλλες, όταν την αντάμωνε να στέκει ώρες ολόκληρες στο παραθύρι του σπιτιού, κέρινη, παγωμένη. Το βλέμμα της καρφωμένο σ' ένα δρόμο άδειο σαν την ψυχή της, μόνο τα χείλη της τότε κουνιούνταν, μόνο τα χείλη της ψέλλιζαν το ίδιο τραγούδι ξανά και ξανά, μονότονα, συριστικά· *Τίνος ματάκια βλέπουν την και τα δικά μου κλαίγουν; Τίνος τα χείλη της μιλούν και τα δικά μου τρέμουν;* Τέτοιο πράμα όμως δεν το περίμενε. Το φοβόταν, μα δεν το περίμενε. Εντάξει, το παραλόγισμα μπορούσε να το καταλάβει· ακόμη ακόμη και την τόση απελπισιά. Σάμπως πολύ θέλει ο άνθρωπος; Την αυτοχειρία όμως όχι· αυτό δεν τον περίμενε. Αυτό τον ταρακούνησε γερά, τον έκαμε να συνέλθει, να αντιληφθεί πως η τακτική του ήταν λάθος τόσο καιρό. Έπρεπε πια να πάψει να της φέρεται σαν σε άρρωστο παιδί που το λυπούνται κι αρνούνται να το μαλώσουν, να το αποπάρουν. Όχι, έπρεπε να της μιλάει κοφτά, αποφασιστικά, να της λέει την αλήθεια πλέον, να μην της κρύβει και να μην κρύβεται. Οι στέρφες ελπίδες και τα χαϊδέματα την έφεραν την αδελφή του ένα βήμα πριν απ' το θάνατο.

«Να σε σώσουν...» επανέλαβε, θαρρείς για να πειστεί κι ο ίδιος, κι έπειτα έπιασε το πανί δίπλα της, το βούτηξε στο λαβό-
μάνο με το δροσερό νερό κι άρχισε να την πλένει.

Αφέθηκε άβουλα, παραιτημένα, πρώτα στα δικά του χέρια κι έπειτα στα χέρια των γιατρών. Χρόνια και χρόνια φροντίδα η Αριάδνη για τους άλλους ασθενείς, τραυματίες του πολέμου, με χαμένα τα πόδια τους, με χαμένα τα χέρια τους, πολλοί και με χαμένο για πάντα το μυαλό τους, τώρα κι η ίδια σ' αυτή τη θέση. Πόδια και χέρια ναι, γερά, το μυαλό της όμως φευγάτο, να τα-
ξιδεύει σε τόπους που ποτέ δεν είχε πάει, σε μέρη που ποτέ δεν είχε δει. Πάλι καλά, πάλι καλά που πρόλαβαν οι γιατροί και κρά-
τησαν τη ζωή της σε τούτο τον τόπο.

«Αν δεν την προλαβαίνατε έγκαιρα, κύριε Μυρτάκη, η τοξί-
νωση θα είχε προχωρήσει και θα ήταν αδύνατο να την επαναφέ-
ρουμε. Τόσα χάπια... Γιατί;»

Με μαγκωμένη φωνή τού εξήγησε ο Μανώλης. «Ο Θεός έδω-
σε και την πρόλαβα. Τυχαία πέρασα από το σπίτι και τη βρήκα».

Ο υπίατρος κούνησε το κεφάλι του αργά. «Καταλαβαίνω. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις, όσοι αποτολμούν μια τέτοια πράξη την επαναλαμβάνουν. Αυτό πρέπει τώρα να προ-
λάβετε, σ' αυτό πρέπει να επικεντρώσετε την προσοχή σας».

«Τι να κάνω; Πώς;»

«Όταν λέω “επικεντρώσετε” εννοώ και τους δυο σας. Εσείς από μόνος σας λίγα μπορείτε να καταφέρετε».

«Δεν μπορώ να της πάρω το μυαλό απ' το παιδί. Κοιμάται, ξυ-
πνάει, πάντα αυτή η σκέψη την τρώει. Ξέρετε, δεν την άφησα να ταλαιπωρηθεί όλα αυτά τα χρόνια, την προστάτεψα όσο μπορού-
σα, όλα εγώ τα ανέλαβα. Να τρέχω από επιτροπή σε επιτροπή, από αποστολή σε αποστολή, είδα αξιωματικούς ερεύννης, συνάντη-
σα δημοσιογράφους ξένων εφημερίδων, μίλησα με τους εκπρο-
σώπους του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, βαρέθηκα να ρωτάω

αστυνομικούς, πολιτικούς, κυβερνητικά στελέχη. Τίποτα, δεν έγινε τίποτα. Τουλάχιστον όμως γλίτωσε η αδελφή μου όλο αυτό το τρεχαλητό και την απογοήτευση».

«Αυτό ήταν λάθος, κύριε Μυρτάκη».

«Λάθος;»

«Ναι, λάθος. Είναι ένας λόγος που, τόσο καιρό μετά, δεν έχει καταφέρει να συνειδητοποιήσει, να βιώσει την απουσία της κόρης της και την πιθανότητα αυτό να γίνει οριστικό. Γι' αυτό δεν μπόρεσε η αδελφή σας να περάσει στο στάδιο της αποδοχής και να ισορροπήσει ψυχολογικά».

Ο Μανώλης έμεινε εμβρόντητος. «Μα ήταν στα πρόθυρα της παράνοιας. Ο κύριος Γεωργιάδης, ο οικογενειακός μας γιατρός, μου είπε...»

«Ο κύριος Γεωργιάδης είναι εξαιρετος ιατρός, αλλά δεν είναι ψυχίατρος», τον έκοψε ήρεμα ο υπίατρος. «Ίσως γι' αυτό φτάσαμε εδώ, στην απόπειρα αυτοκτονίας».

«Τι να κάνω δηλαδή; Να την τρέχω στις επιτροπές και στους πολιτικάντηδες όπου γυρνάω εγώ; Θα φρίξει με όσα ακούσει».

«Ναι, να την πάρετε μαζί σας, ή, ακόμη καλύτερα, να την αφήσετε να πάει μόνη της. Αυτή η απόπειρα έγινε γιατί με εσωτερικές διεργασίες συνειδητοποίησε απότομα και βίαια την πραγματικότητα».

«Και τι προτείνετε;»

«Δημιουργικότητα και απασχόληση».

«Δηλαδή να αρχίσει κέντημα, ας πούμε;» χλεύασε ο Μανώλης.

Ο υπίατρος παρέμεινε ατάραχος. «Δημιουργικότητα που να έχει σχέση με προσφορά· ανθρώπινη προσφορά. Μπορεί να λειτουργήσει θεραπευτικά στον πόνο της και να μεταθέσει ή να απωθήσει το πρόβλημα ελαφρύνοντας την ψυχική της φόρτιση. Και επίσης, καλή θα ήταν η αλλαγή περιβάλλοντος. Κατ' αρχάς να φύγει από την οικογενειακή εστία».

«Αυτό είναι αδύνατο, γιατρέ. Κι αν δεν το προσπάθησα...»

«Πρέπει να γίνει δυνατό, πρέπει να βρείτε μια λύση. Όσο πα-
ραμένει στο σπίτι όπου ζούσε με την οικογένειά της, με τον απο-
θανόντα άντρα της και την εξαφανισμένη κόρη της, είναι αδύ-
νατο να ξεφύγει από τις επώδυνες μνήμες».

«Με τη βία δηλαδή; Να την πάρω με τη βία;»

«Ασφαλώς όχι. Προσπαθήστε να τη δελεάσετε, να την πείσε-
τε. Μου είπατε πως ήταν για χρόνια εθελόντρια νοσοκόμα στον
Ερυθρό Σταυρό. Εκμεταλλευτείτε αυτή την έφεση του χαρακτή-
ρα της να προσφέρει. Βρείτε έναν τρόπο εν πάση περιπτώσει.
Είναι απολύτως απαραίτητη η αλλαγή περιβάλλοντος, κι όχι
μόνο του χώρου όπου ζει, αλλά συνολικά».

«Η αλήθεια είναι πως στην Καλαμάτα, όπου είχε πάει, κάπως
καλύτερα μου είπε πως ένιωθε, κάπως ξαλάφρωσε, κάπως ξε-
χάστηκε τέλος πάντων».

«Για τούτο λοιπόν είναι καλό, ει δυνατόν, να φύγει και από
την Αθήνα, έστω και προσωρινά, να ζήσει κάπου όπου οι εικόνες
που θα αντικρίζει δε θα της θυμίζουν την ευτυχισμένη ζωή που
είχε εδώ κάποτε. Ειδάλλως...»

«Ειδάλλως τι;»

«Με μαθηματική ακρίβεια θα ξαναβρεθεί στην ίδια θέση. Και
τη δεύτερη φορά, κύριε Μυρτάκη, μπορεί να μη σταθεί τόσο τυ-
χερή».

Μόνη στην Αθήνα, μόνη με μια ξεθωριασμένη φωτογραφία στα
χέρια της, τη φωτογραφία από την εφημερίδα που είχε βρει ο Αλέ-
κος, τη φωτογραφία που έδειχνε την Κατερινούλα της κάπου σε
άγνωστο τόπο μακρινό, σε κάποιο βουνό μαζί με άλλα ανταρτό-
παιδα· μ' αυτή τη φωτογραφία γυρνούσε μέρες και μέρες ατελείω-
τες η Αριάδνη από εφημερίδα σε εφημερίδα, από γραφείο σε γρα-

φείο κι από υπεύθυνο σε υπεύθυνο όπως είχε συμβουλέψει ο ψυχίατρος τον αδελφό της τον Μανώλη. Παντού έβρισκε συμπαράσταση, παντού έβλεπε συγκατάβαση. Τα λόγια της καλοσύνης δεν έλειπαν, ναι, ούτε τα παρηγορητικά χτυπήματα στον ώμο και το θερμό σφίξιμο των χεριών.

Αλλά μέχρι εκεί.

Όταν η κατάσταση έφτανε στο διά ταύτα, τα στόματα έκλειναν, οι γλώσσες δένονταν, σιωπή, μόνο σιωπή κι αμηχανία. Οι περισσότεροι την κοιτούσαν με οίκτο, κάποιοι με έκδηλη απορία κι ένας δυο με απάθεια κι αγανάκτηση, ίσως και με κυνισμό.

Οι καιροί εκείνο το καλοκαίρι του 1948 προβλέπονταν ζορικοί, όλη η χώρα τελούσε υπό στρατιωτικό αναβρασμό με την αναδιάταξη του ΔΣΕ¹, και ιδιαίτερα οι βόρειες επαρχίες, αλλά και η Πελοπόννησος, στην οποία το αντάρτικο είχε φουντώσει – αν και η περιοχή ήταν χαρακτηρισμένη συντηρητική από ιδρύσεως Ελληνικού Κράτους. Οι μάχες του Μετσόβου και της Κόνιτσας, καθώς και η ολιγοήμερη προέλαση του ΔΣΕ στην Ήπειρο και η παρ' ολίγον κατάληψη των Ιωαννίνων το χειμώνα είχαν επηρεάσει το ηθικό του κόσμου και είχαν οξύνει την αγωνία της κυβέρνησης. Ακόμη, οι συνεχείς επιθέσεις των ανταρτών εναντίον κατοικημένων στόχων και αμάχων, σε όλα τα σημεία πλην της πρωτεύουσας και των νησιών, είχαν σπείρει παντού το φόβο και την ανησυχία.

«Όταν έχουμε εκατόμβες νεκρών, ποιος μπορεί να ασχοληθεί τώρα με μια μεμονωμένη περίπτωση εξαφανισμένου, ακόμη κι αν αυτός ο εξαφανισμένος είναι ένα ανήλικο κορίτσι;»

Η Αριάδνη άκουσε με απόγνωση τον ιδιαίτερο γραμματέα του υπουργού Δημοσίας Τάξεως να διατυπώνει το ερώτημά του κοι-

1. Οι Σημειώσεις του Συγγραφέα και οι ιστορικές αναφορές παρατίθενται σε ξεχωριστό Παράρτημα στο τέλος του βιβλίου, σύμφωνα με την αριθμηση.

τώντας τη φωτογραφία που του είχε δώσει. Τη φωτογραφία που έδειχνε μια τριανταριά ανταρτοπούλες να κοιτάζουν με περίσσια περηφάνια το φακό. Μια σειρά μπροστά, άλλη μία πίσω. Στην μπροστινή, τρίτη από αριστερά, εμφανιζόταν καθαρά, ολοκάθαρα, το ταλαιπωρημένο, το σφιγμένο πρόσωπο της Κατερινούλας της.

«Μα είναι υποχρέωσή μας. Οι όμηροι δεν μπορούν να αφεθούν στην τύχη τους, ακόμη θυμάμαι τον Πρωθυπουργό να το λέει».

«Πάνε τριάμισι χρόνια, κυρία μου. Από τότε άλλαξαν έξι κυβερνήσεις».

«Έτσι μετριέται η ανθρώπινη ζωή στη Δημοκρατία; Με τις αλλαγές των κυβερνήσεων;»

«Ούτε ξέρουμε πού τραβήχτηκε αυτή η φωτογραφία, ούτε πόσος καιρός πέρασε», μουρμούρισε ο γραμματέας.

«Όχι πολύς».

«Όχι πολύς τα τριάμισι χρόνια; Δηλαδή ο πολύς πόσο είναι; Τριάμισι αιώνες;» αναρωτήθηκε απαθώς και ανοήτως ο γραμματέας.

Τριάμισι φάσκελα, αναίσθητε γάιδαρε, σκέφτηκε εν βρασμώ η Αριάδνη, βλέποντας το ωμό ύφος του. Μα δε γύρισε κουβέντα· δεν είπε τίποτα, γιατί, δυστυχώς, από τέτοιου είδους και φυράματος ανθρώπους περίμενε να κινητοποιηθούν οι μηχανισμοί, μήπως και σωθεί το παιδάκι της. Άδικα ίσως, αλλά μόνο τέτοιους είχε στη διάθεσή της· ανθρώπους σε γραφεία πολιτικά και έδρανα βουλευτικά που νοιάζονταν μόνο για εκλογικές περιφέρειες και καταμετρήσεις ψήφων.

«Εν πάση περιπτώσει, τι μπορούμε να κάνουμε;» τον ρώτησε συνοψίζοντας, αφού κατάφερε να χαλιναγωγήσει κάπως την οργή της.

«Να περιμένουμε».

«Τι να περιμένουμε δηλαδή;»

«Μια καλή ευκαιρία, αυτό να περιμένουμε...» της απάντησε

ψύχραιμα και της έδωσε πίσω το απόκομμα της εφημερίδας με τη φωτογραφία. «Η κυβέρνηση και ο Υπουργός προτίθενται, μέσα στο χρόνο, το πολύ μέχρι τον επόμενο, να φέρουν το θέμα στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ».

«Ποια γενική συνέλευση; Ποιον ΟΗΕ; Με κοροϊδεύετε; Το παιδί μου είναι αιχμάλωτο εδώ και τριάμισι χρόνια και κινδυνεύει ανά πάσα στιγμή. Τι νομίζετε; Ότι κάνει τις καλοκαιρινές του διακοπές στα βουνά;» αντέδρασε απότομα η Αριάδνη.

«Εμένα δε μου φαίνεται να διατρέχει τόσο μεγάλο κίνδυνο. Στο κάτω κάτω, μια αιχμάλωτη δε βγαίνει φωτογραφίες όλο καμάρι», έδωσε την απάντησή του στην υψωμένη φωνή της. «Εξάλλου, αφού επιβίωσε για τόσο πολύ καιρό κοντά στους συμμορίτες, γιατί να κινδυνεύει τώρα πια;»

«Είστε αναίσθητος!» του πέταξε εντέλει η Αριάδνη εξοργισμένη από το ιταμό ύφος του. «Αν ήμουν ένας οποιοσδήποτε εκπρόσωπος οποιουδήποτε χωριού με πάνω από δέκα κατοίκους και, άρα, ψήφους, δε θα μου μιλούσατε με τέτοια απάθεια. Αλλά δεν είμαι παρά μια...»

«Κυρία μου, δεν μπορώ να βασιστώ μόνο σε μια φωτογραφία που, στο κάτω κάτω, δεν ξέρω υπό ποιές συνθήκες τραβήχτηκε ούτε πώς έφτασε στα χέρια σας».

«Τραβήχτηκε στο πλαίσιο μιας δημοσιογραφικής αποστολής. Γνωρίζω το δημοσιογράφο κι από αυτόν έφτασε στα χέρια μου!»

«Αυτό μόνο;»

«Αυτό...»

«Δεν αρκεί. Όταν έχετε και κάποια άλλα στοιχεία περισσότερο συγκεκριμένα, τότε μπορούμε να το ξανακουβεντιάσουμε», της δήλωσε ο γραμματέας και σηκώθηκε, δείχνοντας πως ο χρόνος που αναλογούσε σε μία ψήφο, ή μάλλον ούτε καν σε μία, εφόσον απέναντί του είχε μια γυναίκα κι οι γυναίκες δεν ψήφιζαν, ο χρόνος λοιπόν που της αναλογούσε είχε ήδη εξαντληθεί. «Στο

κάτω κάτω, δεν ξέρουμε αν έπειτα από τόσο καιρό και τόση προπαγάνδα το κορίτσι αυτό παραμένει στο μέρος μας ή εντάχθηκε στις γραμμές τους κι έγινε και η ίδια συμμορίτισσα».

Ένα χαστούκι, ένα χαστούκι επιτόπου θα ήταν το λιγότερο για να ηρεμήσει την ανάστατη και βαθιά θιγμένη Αριάδνη από την κουβέντα του χοντρόπετσου που είχε απέναντί της και της μιλούσε με τόση κυνικότητα. Δε σήκωσε το χέρι της όμως· αντιθέτως σήκωσε το κεφάλι και τον κοίταξε με όση περιφρόνηση μπορούσε να χωρέσει το βλέμμα της. «Ο άντρας μου, ο λοχαγός Ελευθέριος Κωνσταντάκης, πρόσφερε τη ζωή του πολεμώντας στα βουνά για τη λευτεριά της πατρίδας. Εγώ η ίδια πρόσφερα κάθε μέρα και νύχτα μου εδώ και οχτώ χρόνια φροντίζοντας συνανθρώπους και συμπολεμιστές μας τραυματισμένους. Εσείς;» τον ρώτησε κοφτά.

«Εγώ τι;»

«Εσείς τι προσφέρατε;»

«Σε ποιον;»

«Στην πατρίδα».

«Προσφέρω από αυτήν εδώ τη θέση».

«Του γραμματέα ενός υπουργικού γραφείου;» ρώτησε σαρκαστικά.

«Ναι. Και μην το ειρωνεύεστε. Δεν ξέρετε!»

«Κι όμως», αντέτεινε αυστηρά η Αριάδνη με αγανάκτηση. «Ξέρω! Σας θυμάμαι, σας θυμάμαι πολύ καλά! Στα χρόνια της Κατοχής ερχόμουν σε επαφή με τις προδοτικές κατοχικές κυβερνήσεις προσπαθώντας να εξασφαλίσω λίγα ψίχουλα για τον χειμαζόμενο λαό μας και τους αναπήρους πολέμου, που νοσηλεύονταν στα νοσοκομεία. Σας θυμάμαι λοιπόν! Εκείνα τα τραγικά χρόνια της Κατοχής, της πείνας και των εκτελέσεων και πάλι σε υπουργικό γραφείο υπηρετούσατε προσφέροντας! Στο γραφείο του κατοχικού υπουργού Τσιρονίκου που συνεργαζόταν με

τους Γερμανούς και που καταδικάστηκε σε θάνατο από το δικαστήριο δωσιλόγων!»

«Ε... ήμουν απλός υπάλληλος τότε, δεν μπορούσα...»

«Ούτε και τότε μπορούσατε, ούτε και τώρα μπορείτε! Ώρες ώρες απορώ για ποια πατρίδα και ποια δημοκρατία πολεμάει ο στρατός μας με τους αντάρτες. Εκείνοι τουλάχιστον έχουν μια ιδεολογία... Στραβή, κουτσή, ματωμένη, ολοκληρωτική, όπως θέλετε πείτε την, αλλά έχουν μια ιδεολογία! Δεν έχουν μόνο μια τσέπη!» του πέταξε επιτιμητικά και στράφηκε να φύγει.

«Κυρία Κωνσταντάκη, κυρία Κωνσταντάκη! Τη φωτογραφία... δε μου αφήσατε τη φωτογραφία. Σας υπόσχομαι. Θα κάνω ό,τι...»

Ήταν όμως αργά. Τα φοβισμένα λόγια του έμειναν να αιωρούνται στον πνιγνρό αέρα του υπουργικού γραφείου. Η Αριάδνη τού είχε γυρίσει την πλάτη και προχωρούσε με γρήγορα κι αποφασιστικά βήματα προς την έξοδο. Το κορμί της ευθυτενές, το κεφάλι ψηλά. Μια περήφανη γυναίκα που όρθωσε το ανάστημά της και το λόγο της στους χαμαιλέοντες. Έτσι στητή η έρμη μάνα προχώρησε στους διαδρόμους που έζεχναν καμαρίλα, έτσι αγέρωχη κατέβηκε στο ισόγειο του κτιρίου που στέγαζε μια αναίσθητη και χαμερπή πολιτικάντικη εξουσία, έτσι γεμάτη σιωπηλή περηφάνια και αξιοπρέπεια βάδισε, χωρίς να στρέψει ούτε μια φορά το κεφάλι της πίσω.

Κι ύστερα, βγήκε μέσα από τους αποπνικτικούς τοίχους, έκαμε μερικά ασταθή βήματα έξω στον καθαρό αέρα, κάθισε στο ρείθρο του πεζοδρομίου κι έκλαψε με αναφιλητά πάνω απ' την ξεθωριασμένη φωτογραφία του μονάκριβου, του δύσμοιρου παιδιού της.

Η πρώτη φωτιά άναψε ύστερα από την ολοκληρωτική νίκη του Στρατού στον Εμφύλιο, το βράδυ της 30ής Αυγούστου του 1949, στο ύψωμα Κάμενικ, έπειτα στην Κιάφα, στο Τσάρνο, στην Αλεβίτσα. Όλη η πατρίδα μια φωτιά, ίδια ρομφαία των αγγέλων και των δακρύων. Όλη η πατρίδα μια παράλογη δυσία χωρίς δύτες και δύματα. Φαντάροι κι αντάρτες ρημαγμένες ψυχές, γονατισμένες, λιανισμένες από τα ψεύτικα τα λόγια, τα μεγάλα.

Αγγέλα, Μέλπω, Αριάδνη.

Έτσι απόμειναν να κοιτάνε τις φωτιές ανήμπορες και ν' αποχαιρετούν βουβά· μορφές και μοίρες του λαού μας αδικοχαμένες.

Έτσι απόμειναν να σκέφτονται αυτούς που έφυγαν κι έσβησαν· τη Γιάννα από την Καστοριά, τη Φανή από τη Σαλονίκη, την Κατερίνα από την Αθήνα, τον Νίκο από την Ήπειρο, τον Θάνο από τη Θράκη.

Έτσι απόμειναν οι δόλιες μάνες να συλλογιούνται και να πεθυμούν απελπισμένα, να στραγγίζουν το μέσα τους για το λειψό που τους απόμεινε· μια εικόνα, ένα χαμόγελο, μια λέξη έστω.

Έτσι απόμειναν να καρτεράνε μια επιστροφή...

**Μετά τις Κόρες της λησμονιάς
και τις Μάνες της άδειας αγκαλιάς, η τρίτη πράξη
στην τραγωδία του λαού μας. Μια τραγωδία δίχως
«από μηχανής θεό». Δίχως κανένα Θεό.
Χωρίς κανένα Έλεος.**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550

www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ. ΣΗΜ.: 08756

ΔΙΑΒΑΖΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΟΙΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΒΛΕΠΩ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ